

A folyóirat-kiadás szereplői a társadalom- és orvostudományokban

Schubert András

MTA Könyvtár és Információs Központ, Tudománypolitikai és Tudományelemzési Osztály, Budapest

Az egyetemek által kiadott folyóiratok jelenleg a tudományos szakirodalomnak egy szerényebb szeletét teszik ki, de számos jele és még több indoka van annak, hogy azt gondoljuk, szerepük növekedőben van. A növekedés ez idő szerint leginkább a társadalomtudományok területén mutatható ki. Az egyetemek folyóirat-kiadási tevékenység szerinti rangsorának élmezőnye néhány nyilvánvaló esélyes (Oxford, Cambridge, Chicago) mellett váratlanabb szereplőket is előtérbe hoz. Orv. Hetil., 2015, 156(16), 650–653.

Kulcsszavak: tudománymetria, folyóirat-kiadók, orvostudomány, társadalomtudomány

Actors of journal publishing in the social and medical sciences

Journals published by universities take up a modest part of the scientific literature at the moment, but there are several signs and even more reasons to believe that their significance is rising. Recently, the most significant increase can be detected in social sciences. The top list of university rankings based on journal publishing activity brings into the forefront – beside some obvious favorites (Oxford, Cambridge, Chicago) – some less expected universities, as well.

Keywords: scientometrics, journal publishers, medical sciences, social sciences

Schubert, A. [Actors of journal publishing in the social and medical sciences]. Orv. Hetil., 2015, 156(16), 650–653.

(Beérkezett: 2015. február 12.; elfogadva: 2015. február 26.)

Amikor a két legelső tudományos folyóirat 1665-ben megjelent, mindjárt két kiadói modellt képviseltek. A francia *Journal des savans* Denis de Sallo magánvállalkozásaként, az angol *Philosophical Transactions of the Royal Society* egy tudós társaság kiadványaként jött létre. Azóta is ez a két szektor: a magántulajdonú („profitorientált”) kiadóvállalatok és az akadémiák, illetve tudós társaságok adják ki a tudományos folyóiratok többségét.

Bár például a cambridge-i és az oxfordi egyetemek már egy évszázaddal korábban megkezdtek tudományos kiadói tevékenységüket, a tudományos folyóiratok kiadásába csak a XIX. század végén kapcsolódtak be. Az egyetemek mára a folyóirat-kiadás lényeges szereplőivé váltak, és joggal feltételezhetjük, hogy a szerepük a jövőben növekedni fog.

Az egyetemi kiadású folyóiratok hozzásegíthetnek néhány olyan probléma megoldásához, amelyek az elmúlt években a tudományos folyóiratok megbecsülését, sőt már-már pusztá létezését is veszélybe sodorták.

1. A kiadói tevékenység profitja (ha van), nem a közölt tudományos információk létrehozásától teljesen idegen vállalatoknál csapódik le; ennek egy része azonnal visszaforgatható a tudományos kutatásba, illetve a kutatáshoz szükséges információk megszerzésébe.

2. Az egyetemeknek lehetőségük van arra, hogy kutatóikat motiválják a saját folyóirataik bírálójaként („peer review”) való aktív és minőségi közreműködésre (például figyelembe véve ezt a tevékenységet is az egyetemi értékelési rendszerben).

3. Az egyetemi folyóiratok – a rendszeres konferenciákhoz, workshopokhoz hasonlóan – intézményesen manifesztálhatják az anyaintézmény helyzetét az egyetemek, kutatóintézmények nemzetközi információs hálózatában.

Itt jegyezzük meg, hogy az egyetemekről mondottak lényegében kiterjeszthetők egyéb kutatóintézményekre (az Egyesült Államokban a National Institute of Health intézetei, Németországban a Max Planck intézetek, Ke-

let-Európában a tudományos akadémiák intézetei stb.) is, de elfogadhatjuk, hogy a fejlett világban a tudományos kutatás letéteményesei az egyetemek, vagy legalábbis a velük szorosan együttműködő intézmények.

A folyóiratok elemzése végigkíséri a tudománymetria történetét; talán elég, ha az impaktfaktor bevezetését [1], a SCImago folyóirat-rangsorolását [2], vagy a h-index folyóiratokra való alkalmazását [3, 4] említjük. A kiadók szerinti vizsgálatokat azonban keveset találunk a szakirodalomban. Két ilyen elemzés közül az egyik [5] a Web of Science, a másik [6] a Scopus folyóirاتبázisát hasonlítja össze az Ulrich's folyóiratjegyzékével [7]. Az Ulrich's a világ teljes folyóirat-állományát kísérli meg leltárba venni: jelenleg mintegy 300 000 címet tartalmaz. Mindkét elemzés azt találta, hogy a vizsgált adatbázisok az Ulrich's-hoz viszonyítva lényegében kiegyensúlyozottnak tekinthetők egyebek között a kiadók szerinti megoszlást illetően is.

Egy közelmúltban készült vizsgálat [8] az egyetemi kiadású folyóiratokban való publikálás arányait és összetételét becsülte meg a Thomson-Reuters Web of Science Journal Citation Reports adatbázisának 2007. évi adataiból. A vizsgálat azt mutatta, hogy az egyetemi kiadású folyóiratok – különösen a társadalomtudományok területén – mennyiségükben és minőségükben versenyképesnek bizonyulnak a nagy professzionális kiadóvállalatok folyóirataival. A társadalomtudományok területén az egyetemi kiadású folyóiratok számának aránya 13%, ami meghaladja a legnagyobb kiadóvállalat (Elsevier; 12%) részesedését. A folyóiratok átlagos idézettségét (impaktfaktor) illetően mind a természet-, mind a társadalomtudományok területén az egyetemi kiadású folyóiratok versenyképesnek bizonyultak a nagy kereskedelmi kiadók folyóirataival.

Adatforrások és adatfeldolgozás

A legfrissebb tendenciákat jelen tanulmányban a Scopus adatbázis 2013–2014-es adatai alapján kíséreljük meg feltárni.

Folyóirاتبázisként a Scopus 2014 szeptemberében érvényes folyóiratjegyzékéből [9] az összes aktív címet vettük figyelembe (22 283 folyóirat). A publikációs- és idézettségi adatokat az ezzel nagymértékben kompatibilis SCImago adatbázisból vettük át. Az adatgyűjtés időpontjában (2014. szeptember) a legfrissebb statisztikai adatok a 2013. évre vonatkoztak [10].

Az adatbázis egészére vonatkozó eredmények mellett két nagy területen: a társadalom- és az orvostudományok területén vizsgáltuk meg a kiadói tendenciákat. A kategorizáláshoz a Scopus saját besorolását vettük alapul: a szakterületi vizsgálatokhoz a Social Sciences és a Health Sciences besorolású folyóiratokat használtuk.

A kiadókat három nagy csoportba soroltuk: a kiadóvállalatok mellett az egyetemek és a tudományos társaságok folyóirat-kiadási tevékenységét vizsgáltuk. A folyóiratok kiadóit a Scopus adatbázis folyóiratjegyzékének

[9] „Publisher imprints grouped to main Publisher” mezője alapján azonosítottuk, és manuálisan soroltuk a három kiadótípus valamelyikébe.

Eredmények

A publikációk és idézetek megoszlása, átlagos idézettség

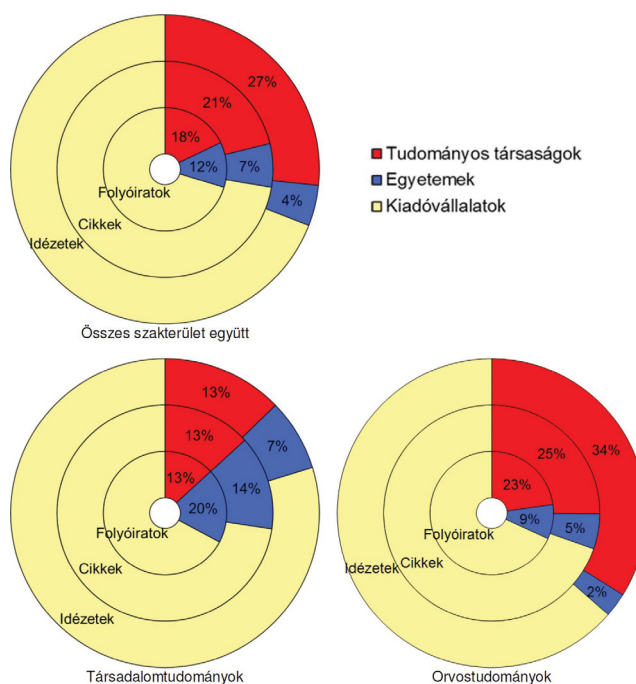
Eredményeinket az 1. és 2. ábrán foglaljuk össze.

Mind a kiadott folyóiratok, mind a megjelent cikkek, mind a kapott idézetek számát tekintve a professzionális kiadóvállalatok dominanciája elvitathatatlan. Az egyetemek az abszolút számokat tekintve a társadalomtudományok területén vetélkednek a tudományos társaságokkal. Az orvostudományokban a tudományos társaságok kiadói szerepe kiemelkedő; az átlagos idézettséget illetően is jelentősen felülmúlják a másik két kategória kiadványait.

Kétségtelen, hogy az egyetemi kiadású folyóiratok egyelőre mellékszereplői a tudományos információközlésnek, de szerepük növekszik. A társadalomtudományokban a 2007-es adatokhoz képest 2013–2014-re a folyóiratok számában arányuk 13%-ról 20%-ra, a publikációk számában 10%-ról 14%-ra nőtt. Más területeken a változás kevésbé egyértelmű, de megalapozottnak látszik a feltételezés, hogy jelentőségük ott is nőni fog.

Egyetemi rangsorok

Az egyetemi rangsorok napjainkban talán a megérdemeltől is nagyobb hullámokat vernek mind a tudományos (és ezen belül a tudománymetriai) publikációkban,

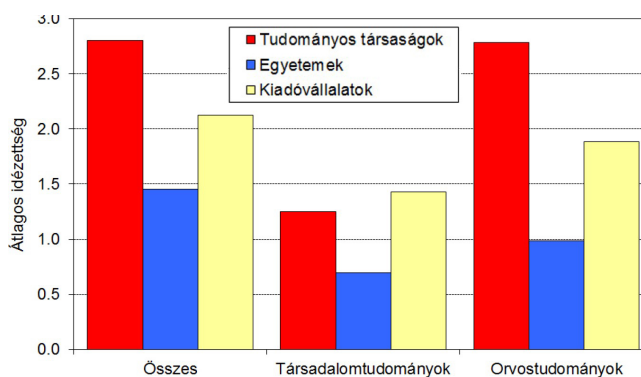

1. ábra | A folyóiratok, a cikkek és a kapott idézetek számának megoszlása kiadói típusok szerint

1. táblázat | Összesített és szakterületi egyetemi rangsorok a kiadói tevékenység alapján

Összesen		Társadalomtudományok		Orvostudományok	
Egyetem	h*	Egyetem	h*	Egyetem	h*
1. <i>Oxford University</i>	98,9	<i>Oxford University</i>	28,8	<i>Oxford University</i>	86,5
2. <i>University of Chicago</i>	70,7	<i>Cambridge University</i>	28,3	<i>University of Chicago</i>	64,5
3. Rockefeller University	61,7	<i>University of Chicago</i>	19,9	<i>Cambridge University</i>	35,7
4. <i>Cambridge University</i>	41,0	<i>MIT</i>	19,2	Duke University	24,9
5. <i>MIT</i>	26,2	<i>University of California</i>	17,3	Universidade de São Paulo	14,1
6. Duke University	18,7	Universidad Nacional de La Plata	16,6	Edinburgh University	10,7
7. <i>University of California</i>	17,6	Cornell University	10,9	Johns Hopkins University	9,7
8. Universidade de São Paulo	14,3	National University of Singapore	10,3	Tohoku University	9,0
9. Princeton University	13,1	Ohio State University	10,2	<i>MIT</i>	8,7
10. Johns Hopkins University	11,7	Harvard Business School	9,9	<i>University of California</i>	8,6

Megjegyzés: A ranglisták első 10 helyezettjének a fele mindhárom területen élen jár (dőlt betűvel kiemelve).

2. ábra | Az egy cikkre kapott átlagos idézettség

mind a sajtóban és a médiában [11]. A rangsorok leg többjének van valamilyen tudományometriai komponense: a publikációk és idézetek szerepe ezekben a rangsorokban megkérdőjelezhetetlen. A kiadott folyóiratok mennyisége és minősége alapján az egyetemeknek a szokásos tudományometriai rangsoroktól eltérő, de velük érdemben összevethető rangsorait alakíthatjuk ki, vagyis segítségükkel az értékelés egy új dimenziója tártható fel [12].

Az 1. táblázatban egy olyan mutatószám alapján készítettük el az egyetemek rangsorait, amely magában foglalja az egyetemi kiadású folyóiratok mennyiségi (publikációk száma) és minőségi (átlagos idézettség) teljesítményét is. A pszeudo-h-indexet (h^*) a $h^* = n^{1/3}x^{2/3}$ formula segítségével számítottuk ki, ahol n a publikációk száma, x az átlagos idézettség. Ezt a mutatószámot a h-index közelítésére dolgozta ki Wolfgang Glänzel [13], de bizonyos célokra (például a jelen esetben) önálló mutatószámként is használható [14].

A táblázat legfőbb tanulsága az, hogy a ranglisták első 10 helyezettjének a fele mindhárom területen élen jár. Ezek kiemelkedő helye legkevésbé sem váratlan. A 10-es listák további helyein van néhány meglepetés, mint például a São Pauló-i Egyetem vagy a Tohoku Egyetem az orvostudományok területén. (Lehet, hogy ezt a területet közelebből ismerők számára kevésbé meglepő.) Szintén meglepőnek mondható néhány hagyományosan nagy egyetem (például Harvard, Yale) teljes hiánya.

Sajnálatos módon magyar egyetemet nemcsak az első 10 helyezett között, hanem az egész vizsgált mintában egyáltalában nem találtunk.

Itt jegyezzük meg, hogy tudomásunk van róla, hogy néhány jelentősebb intézmény (például a Stockholmi Egyetem) tudatos program keretében igyekszik fejleszteni a saját kiadású folyóiratok mennyiségét és minőségét.

Anyagi támogatás: A szerző köszöni az FP7-SSH-2013-2 #613202 (IMPACT-EV) projekt támogatását.

A cikk végleges változatát a szerző elolvasta és jóváhagyta.

Érdekeltségek: A szerzőnek nincsenek érdekeltségei.

Irodalom

- [1] Garfield, E.: Citation analysis as a tool in journal evaluation. *Science*, 1972, 178, 471–479.
- [2] SCImago Research Group: SCImago Journal and Country Rank. Available at <http://www.scimagojr.com>
- [3] Braun, T., Glänzel, W., Schubert, A.: A Hirsch-type index for journals. *The Scientist*, 2005, 219(22), 8.
- [4] Braun, T., Glänzel, W., Schubert, A.: A Hirsch-type index for journals. *Scientometrics*, 2006, 69(1) 169–173.
- [5] Braun, T., Glänzel, W., Schubert, A.: How balanced is the Science Citation Index's journal coverage? In: Cronin, B., Atkins, H. B. (eds.): *The Web of Knowledge: A Festschrift in honor of Eugene Garfield*. ASIS&T Monograph Series, 2000, 251–280.
- [6] De Moya-Anegón, F., Chinchilla-Rodríguez, Z., Vargas-Quesada, B., et al.: Coverage analysis of Scopus: a metric approach. *Scientometrics*, 2007, 73(1), 53–78.
- [7] <http://www.ulrichsweb.com>

- [8] *Schubert, A.*: Universities as publishers and open access sources: A scientometric analysis. [Az egyetemi nyílt hozzáférésű publikációk és kiadói tevékenység tudományometriai vizsgálata.] Presentation at the conference Informatio Medicata et Scientifica, 2014, Budapest. Available at <http://lib.semmelweis.hu/app/getFile&id=2217> [Hungarian]
- [9] http://www.elsevier.com/___data/assets/excel_doc/0005/226742/title_list.xlsx
- [10] <http://www.scimagojr.com/journalrank.php?category=0&area=0&year=2013&out=xls>
- [11] http://en.wikipedia.org/wiki/College_and_university_rankings
- [12] *Schubert, A., Soós, S.*: Universities as publishers: A new dimension in the evaluation of universities. [A tudományos kiadói tevékenység: az egyetemi értékelés új dimenziója.] Presentation at the workshop “Competitiveness of higher education institutions at domestic and international level”. [A felsőoktatási intézmények versenyképessége idehaza és a világban.] Hungarian Academy of Sciences, Section of Economics and Law, May 14, 2014. [Hungarian]
- [13] *Glänzel, W.*: On the h-index – A mathematical approach to a new measure of publication activity and citation impact. *Scientometrics*, 2006, 67(2), 315–321.
- [14] *Prathap, G.*: Is there a place for a mock h-index? *Scientometrics*, 2010, 84(1), 153–165.

(Schubert András
e-mail: schuba@iif.hu)

**A Markusovszky Lajos Alapítvány Kuratóriuma
és az Akadémiai Kiadó
meghívja Önt**

az Orvosi Hetilap Szerkesztőbizottságának és
Szerkesztőségének hagyományos évi
Markusovszky Lajos-emlékülésére.

Időpont: 2015. május 6. (szerda) 10:30

Helyszín: az Aesculap Akadémia konferenciaterme
(Budapest XI., Halmi u. 20–22. – Tétényi út 12–16. sarok)

Az ünnepségre szeretettel várjuk!

Kérjük, jelezze részvételi szándékát Budai Editnél a budai.edit@akkr.hu e-mail címen.

Program:

**Az Orvosi Hetilap – Markusovszky Lajos Alapítvány
és a Dr. Fehér János Emlékére Alapítvány
2015. évi kitüntetéseinek ünnepélyes átadása**

- „Orvosi Hetilap Markusovszky Lajos-emlékérem”
- „Orvosi Hetilap Markusovszky Lajos-díj”
- Referensek munkájának elismerése
- „Dr. Fehér János Emlékére Alapítvány-díj” átadása és a díjazottak előadásai

Markusovszky Lajos-emlékelőadás

Prof. Dr. Hunyady Béla: Áttörés a hepatitis C
kezelésében: a fertőzés felszámolása ma már kizárólag
anyagi kérdés

Fogadás